

Марина ДЕМЕДЮК

НАЦІОНАЛЬНА СВОЄРІДНІСТЬ МІФОЛОГІЧНИХ ПЕРСОНАЖІВ В УКРАЇНСЬКИХ ЧАРІВНИХ КАЗКАХ

Окреслена національна специфіка міфологічних персонажів українських народних казок. Доведено, що своєрідною рисою казок українців є взаємозамінність героїв-злотворців. З'ясовано, що образи Змія, Кощія, Яги, Оха, чорта, не втрачаючи міфологічного наповнення, містять виразні національні прикмети. Доведено, що імена чудесних помічників репрезентують властивий українській мові спосіб словотворення.

Ключові слова: міфологічний персонаж, народна казка, чудесний помічник, національна специфіка.

© М. ДЕМЕДЮК, 2014

ISSN 1028-5091. Серія філологічна. № 4 (118), 2014

Народна казка увібрала в себе традиційні вірування і уявлення народу. Естетична функція казкових текстів зумовила переосмислення архаїчних елементів як на рівні казкового сюжету, так і на рівні образів. Система персонажів українських народних казок надзвичайно багата. Вона утворена поєднанням архаїчно-міфологічних образів з більш сучасними репрезентантами різних соціальних станів та прошарків суспільства. Без сумніву, спільні для слов'янської казкової традиції образи міфологічного характеру у національній фольклорній традиції зазнають певної трансформації, набувають національної специфіки. Простеження цієї етнокультурної своєрідності, якою збагачуються образи традиційних міфологічних персонажів української народної казки — Змій, Кощій, Баба-Яга, чорт — є метою пропонованої статті. Відразу підкреслимо, що герої міфологічного походження здебільшого втрачають архаїчні риси та уподібнюються до образів людей чи співвідносяться із чортом — героєм демонологічної прози.

Вивчення міфологічних образів народних казок у минулому здійснювалося у руслі дослідження жанру як відгомону давніх уявлень, ритуалів, міфічного мислення. Окремі питання функціонування міфологічних казкових персонажів порушені у дослідженнях В. Проппа [19], М. Новікова [16], Л. Дунаєвської [8], О. Бріциної [3]. Поза увагою залишилася проблема націоналізації типових героїв у казкових традиціях окремих етносів. Більш детального розгляду потребує питання взаємозамінності героїв-злотворців, а також функції чудесних помічників.

Відразу підкреслимо, що характерною рисою української чарівної казки є широке використання прийому взаємозамінності персонажів. Завдяки цій особливості Змій, Кощій, чорт набувають спільних рис як у функціональному плані, так і в зовнішньому зображенні.

Насамперед розглянемо співвідношення двох типових міфологічних злотворців — Змія і Кощія. На взаємозв'язку цих персонажів наголошував М. Грушевський, розглядаючи головні мотиви українських чарівних казок: «Кощій Безсмертний — образ, паралельний Змієві: в казках і билинах ці два образи не раз заступають себе навзаєм, але в українській традиції Кощій ослаб, і ті казки, в котрих він приходить, можуть бути пізнішими заїдами з Великої Росії» [5, с. 338]. Навіть ім'я злотворця в українській казковій традиції піддається народній етимологізації, отри-

мавши більш зрозумілу для оповідача та слухачів форму: замість «Коцїй» вживається «Костїй», похідне від слова «кость». Типовими для білоруських та російських народних казок є варіанти із формою «кацц», «коцц» [2, с. 37]. Варто також підкреслити, що «Костїй» і «Козьолок» — поширені в українській традиції варіанти загальновідомого імені «Коцїй».

Як же відбувається вказана взаємозаміна і чим подібні між собою ці два казкові злоторці, спробуємо простежити на прикладі конкретних фольклорних текстів. Традиційним мотивом східнослов'янської чарівної казки є тримання Коцїя в полоні чудесною нареченою на 12 ланцюгах чи в бочці, від чого герої випадково звільняє злоторця. Цей же мотив бачимо у двох українських казках, в першій з яких дружина героя «того шатана царя Костя зависла на трох гаках» [11, с. 404], а в другій — «єст там і брама, а на ті брамі лежит прив'язаний змїй з дванадцятьми головами, дванадцятьми ланцюгами» [11, с. 392]. Отже, перша подібність — перебування злоторця в полоні і звільнення його героєм.

Прикметною особливістю української чарівної казки є співіснування образів до такої міри, що багато казкарів не усвідомлюють їх відмінностей: «І зайшов в той палац, а в тім палацу Змїй, безсмертельний Козьолок жив...» [11, с. 314]. О. Потебня, аналізуючи міфологічні елементи в образі Змія, підкреслив таку його рису: «В одній з казок царевич знаходить в дванадцятому погребі велику бочку. Голос з неї просить води. Царевич вливає туди три чаші води. Після кожної чаші лопається на бочці по обручу. За третім разом вилітає звідти Змїй і по дорозі викрадає дружину царевича» [18, с. 271].

Другий рівень тотожності злоторців — знаходження смерті Змія в яйці, притаманне здебільшого Коцїю: «Моя сила — в полю, і там стоїт рота москалів, і в сиридині лижит камін виликій: під тим камінем скриня, в туй скрини заяєць, в тім заяйцю качка, а в тій качці яйце і там моя сила» [11, с. 316]. Це свідчить про співвідношення вказаних героїв-злоторців з історичним періодом, коли існувало уявлення про душу як матеріальну субстанцію. Ілюструє вказану функціональну взаємозаміну також мотив смерті Змія від коня: «Але кінь той (шо від чоловіка) відзивається: «Та нащо ти двигаєш на собі тото лихо? От скинь та їдь до мого няня служити». Той кінь послухав, того змія як телепне до землі, аж

змїй забився» [11, с. 396]. В іншому варіанті стицаємося уже із Коцїєм: «І той Костя кінь як піднісся і кинув ним» [11, с. 402]. Простеживши подібність двох антагоністичних героїв, можна згодитися з М. Грушевським, що Змїй і Коцїй існують паралельно в українській казковій традиції. Варто також наголосити, що образ Коцїя найчастіше співвідноситься з типом Змія-викрадача.

В українській міфологічній традиції образ героя-злоторця поступово перейняв на себе чорт. Підкреслимо, що вказаний персонаж в українському фольклорі не набув християнського тлумачення, зберігши трікстерський характер. Погоджуємося з М. Костомаровим, що український чорт не є «духом злоби, а фантастичним створінням, схожим деякими рисами з людиною, а деякими відмінний» [12, с. 117]. Оскільки оповідачі казок водночас були носіями і демонологічної прози, тому незрозумілий образ Коцїя чи Змія послідовно замінювали більш характерним персонажем-антагоністом — чортом. Навіть у сюжетах, де номінально функціонує Змїй, Ох чи Коцїй, оповідач нерідко називає його чортом.

Ототожнення Змія з чортом засвідчують записи із Закарпаття. Люцифер (чорт) викрадає свою доньку у подібні змія: «З'явився страшний змїй, вхопив її в пазурі і поніс» [21, с. 139]. Зображення випробувань героя злоторцем також ідентичні із важкими завданнями, які пропонує Змїй (засіяти поле, дістати перстень із дна озера та ін.). Прикметно, що в записках закарпатських казок другої половини ХХ століття образ Змія (Шарканя) у порівнянні із класичним функціональним наповненням видозмінився. Оповідачі почали ототожнювати його не лише із Коцїєм, чортом, але й з Ягою. Відзначимо, що Зміїха із Наддніпрянських казок функцій Яги на себе не перебирає ніколи.

У записках казок з Опілля всі злоторці послідовно замінюються чортом, хоча подекуди зберігаються такі риси, як багатоголовість чи здатність до польоту. У казці з Поділля стицаємося з типовим мотивом боротьби Котигорошка зі Змієм: «Як прийшли, зачали ся бороти. Чорт як замахнув Покотигорохом, то вбив его в тік по самі кістки... Взяв Покотигорох голову, відрізав, а тулуб повісив на дуба» [11, с. 312]. За описом двою перед нами — типове втілення Змія-викрадача, але казкар називає його «чортом».

У казках з Покуття замість типового Змія фігурує функціонально тотожний образ Біди: «На того молодого натрапила десь в лісі біда да його й ухватила, й занесла на хмарах так далеко, що й він сам не знав куди — десь на край світа» [25, с. 1]. Цей персонаж засвідчує заміну образу Змія чортом, адже Біда виступає його евфемізмом, що підтверджується сюжетами етіологічних легенд.

Часто, описуючи злотворця-чорта, оповідач наголює на його панському вбранні, а також вживає етнонім «німець»: «Приходить до неї німець, такий убраний і в чорному капелюші» [15, I, с. 63]; «Стара якась німкеня з тарелями їсти носить» [4, I, с. 8]. Така номінація злотворця стає можливою завдяки закоріненості у фольклорно-міфологічній свідомості зв'язку між представниками інших етносів («чужими») та персонажами народної демонології. Оскільки, за народними уявленнями, до «етногенезу чужих» має стосунок нечиста сила, то і демонологічні персонажі набувають статусу єврея, німця, пана [27].

У процесі деміфологізації традиційних образів Змія, Коцця, чорта, зумовленої естетичною функцією казкової оповіді, традиційний магічний характер персонажів поступово затирається. Натомість починають з'являтися ознаки соціального статусу (поява злотворців в образі пана, купця). Погоджуємося із В. Давидюком, що первісно міфологічний Змій із розвитком людського мислення, коли «історичні прототипи образів почали домінувати над їх міфологічним втіленням» [6, с. 108], еволюціонує в загальну назву ворожого чаклуна. Цим фактом пояснюється можливість заміни Змія розбійником-опришком у чарівних казках із Бойківщини, Опілля та Поділля. У творах з інших етнографічних територій образ розбійника позбавлений міфологічного характеру. Вказаний злотворець послідовно заступає тип Змія-спокусника. Типова риса, притаманна Змієві, — наявність вогненного пальця — спостерігається і в отамана опришків, яким він оживлює своє військо: «Він устав і провів усім опришкам пальцем по шії» [25, с. 65]. Класичному мотивові спокушування Змієм сестри чи матері героя відповідає епізод намовляння сестри розбійником: «Найстарший був дуже файний. Він зачав до неї дуже файно говорити та її обімати та казати, що він би з нею оженився, аби вони збулися якось того її брата» [25, с. 67]. Ідентичною є також смерть персонажа від «охоти» героя.

Отже, явище взаємозамінності супротивників героя можна назвати прикметою української народної казки, адже воно вкрай рідко трапляється у російському та білоруському казковому епосі. Завдяки здатності до вільної заміни персонажів стала можливою поява Змія у соціально-побутовій казці про одуреного чорта.

Яскравим типом міфологічного персонажа виступає Ох. Прикметно, що вказаний злотворець діє виключно в межах сюжету «Хитра наука». Зображення Оха відрізняється у казках із різних етнографічних регіонів. У наддніпрянських варіантах злотворець змальований дідом невеликого зросту з довгою бородою, що уподібнює його з антагоністом, відомим у російській традиції як «человек с ноготок»: «Маленький дідок сам зморщений, а борода зелена аж по коліна» [15, II, с. 108]. У варіантах із Західної України Ох уподібнюється до чорта («із могили вискакує нечиста сила в образи чоловічому» [22, с. 368]), чаклуна («чарнокнижник вискакує і питає» [22, с. 376], «зустрів го тот, що хмарами гонит» [9, с. 30]). Підкреслює тотожність Оха з чортом в уяві оповідачів і поява його в панському вбранні: «приходить чоловік в високий шапці — пан» [22, с. 370], «являється пан» [17, с. 48], «аж ходит якийсь пан по улиці» [24, с. 100]. Міфологічний характер образу підкреслює локус перебування злотворця: могила, високий пагорб. Цей факт засвідчує зв'язок Оха із потойбіччям, куди він забирає героя для проведення обряду ініціації. Однак магічний характер персонажа набуває вторинного значення, розбавляючись комічними деталями. Прикметним вважаємо мотив розмови щуки з окунем, що є одним із епізодів у ланцюгу перетворення Оха і його учня. Вказаний діалог повторюється у низці варіантів та виразно ілюструє національний характер казкового тексту: «Окунець, окунець, повернись до мене головою, побалакаємо з тобою. — Коли ти, кумонько, хочеш балакати, то я й так чую» [15, II, с. 111]; «Окуне, окуне, повернись до мене головою, поговоримо з тобою. — Коли ти щука бистра, то бери мене з хвоста» [13, с. 378].

Характерною особливістю змалювання міфологічних злотворців в українській казковій традиції є їхня дегероїзація. Це уже не суто епічні герої, а радше виразники певних соціальних типів (поміщика, пана, царя). Оповідачі повсюдно намагаються під-

креслити якусь комічну прикмету у зовнішності чи характері злотворця, застосовуючи часто яскраві порівняльні звороти та зменшено-пестливі форми: «Аж ось і Змій прилітає, да такій же злий, що аж піна з рота котиться» [22, с. 136]; «Змій летить такий сердитий, що аж іскри з его сиплються, як из головешки» [22, с. 141]; «[Змій] так наче от и стоїть або сидить перед мене жовти, як гарбуза печена, крила наче у доброму млині, а хвіст — сказав би у ящерики» [15, I, с. 130]; «Змій так і летить, тільки уси покручує» [22, с. 281]; «Вилазить такий дідок маленький, сам зморщений, а борода зелена аж по коліна» [15, II, с. 108]; «І бачить, що водка зелена, і пан зелений, і бариня зелена» [17, с. 49]; «[Яга] стала на ступу і макогоном махає» [22, с. 38]; «[Зміїха] одну губу попод небесами, другу по землі волоче» [20, с. 26]. Набувають комічних рис і описи помешкання традиційних міфологічних злотворців: «Привів до зеленої хатки, очеретом обтиканої» [15, II, с. 108] — опис помешкання лісового царя Оха; «Не ходи туди, де ликом зав'язано и болотом замазано» [15, II, с. 111] — опис дверей у помешканні чорта. Відзначимо, що в українській чарівній казці ми стикаємося не з героїчно-епічним сміхом, властивим описові персонажів багатирів білоруської чи російської казки, а саме з гумористичним спрямуванням безпосередньої сюжетної колізії, що підкреслює казкову настанову на вигадку.

Національні прикмети простежуються також у стосунках Змія з викраденою нареченою. Оповідачі навіть негативних персонажів наділяють людськими рисами, зокрема здатністю до любові: «А дочка така хороша, що й сказати не можна, то Змій її й полюбив» [10, с. 28]. Це, на думку Л. Дунаєвської, спричинене тим, що «в українському казковому матеріалі змії має ознаки лицарського Середньовіччя» [8, с. 199]. У російських казках вказується: «Красавица собой была, так за жену себе взяла» [14, с. 184].

Яскравою прикметою злотворця української казки виступає зображення його як заможного селянина чи поміщика, царя. Зважаючи на те, що образ по тойбічного створіння нетиповий для українського казкового нарративу, він послідовно замінюється більш знайомим репрезентантом сваволі і безправності, яким є поміщик та цар. Не знайдемо у текстах такого типового вияву віри у доброго царя, харак-

терного для російської традиції. Нерідко навпаки — герой робить висновок, що влада псує людину.

Поряд із традиційним Змієм-чоловіком в українській казковій традиції часто фігурує і його жіночий аналог (Змія, Зміїха, чортиця, відьма). «Змія летит, на двінадцять сажень огонь горит і з рота огонь палає» [1, арк. 43]. Функціонування жіночого аналогу казкової потвори більш характерне для сюжетів народних казок із Правобережної України, про що свідчать і сучасні фіксації казкових текстів: «Та змія вже хоче з'їсти її» [1, арк. 47]. Поява фемінного персонажа пов'язана, на нашу думку, із впливом образної системи замовлювально-заклинальної традиції, в якій саме змія виступає як один із противників людини та тварин, на казковий епос.

Найпоширеніший жіночий міфологічний злотворець у слов'янській казковій традиції — Баба-Яга. Він наявний і в українській чарівній казці. Щоправда, для нашої фольклорної традиції вживання імені персонажа «Яга» нехарактерне. Маємо лише поодинокі тексти, в яких злотворця жіночої статі казкари називають Бабою-Ягою (Бабою-Язею). В інших варіантах фігурують номінативи «баба», «стара бабище», «старе страховисько», «стариганя», «Зміїха», «чортиха», «відьма», «Залізноноса баба» та ін. Яга в низці текстів із Закарпаття контамінується з образом відьми-босоркани, що живе у «порослій мохом колибі» і погрожує проковтнути героя [21, с. 148]. Часто зображена кровна спорідненість Відьми-Яги (Гинджібаби) з іншими злотворцями: Шарканем, чортом (Дяболом). Найчастіше вона є тещею чи матір'ю антагоніста і намагається помститися героєві за вбивство родичів.

Яга-помічниця в українській чарівній казці замінюється такими персонажами, як Бог, святий Миколай, Юрій, Вітрова мати, Сонцева мати та ін. Якщо ж героєві і трапляється бабуся в хатинці на курячих лапах, то вона найчастіше зображується матір'ю чи тіткою чудесної дружини героя, а тому причина її допомоги цілком зрозуміла. Яга ж у російській та білоруській народній казці не має кровної спорідненості з героєм.

Особливим типом архаїчних персонажів із виразним міфологічним наповненням є образи чудесних помічників, які втілюють величність стихій та явищ природи (Вернидуб, Вернигора, Крутивус, Розимнижелізо, Сучимотузок, Печиколач). В

українському казковому наративі помічники-богатири отримують найчастіше конкретні імена, пов'язані із родом їх діяльності, функцією у тексті: Завернивода, Вернигора, Вернидуб, Ломиліс, Сучимотузка та ін. Цікавим елементом, що безпосередньо вказує на національне наповнення образів, виступає уже саме ім'я чудесного помічника, утворене словоскладанням, споріднене з українськими прізвищами. Такий тип утворення особових назв властивий козацькій антропонімії XVII ст. За спостереженням ономаста М. Худаша, «надбання і багатство тільки української мови не відоме іншим слов'янським мовам» [23, с. 174].

Образи казкових велетнів-помічників героя фігурують й у казках білорусів та росіян, але з іншими формами імен, характерними для особових назв цих етносів: у російських казках — Гориня, Усиня, Добриня, Рукошил, Гор-Горовик; у білоруських — Дубовик, Горовей, Камин-Богатир, Лесовик [16, с. 147]. Помічники — володарі сил природи — відомі і казковому епосові західних слов'ян, але у текстах вони не отримують окремих імен, а згадується лише рід їх діяльності, наприклад, той, що багато п'є; той, що річки повертає, та ін. [26, с. 179].

Пошкваленню казкової оповіді сприяють описи чудесних умінь майстрів-помічників, що відзначаються гумористичним характером та втілюють, за спостереженнями Л. Дунаєвської, особливості поезики української побутової лексики [7, с. 25], зокрема ритміку, риму та поетичність мови: «Хилька, як ступну, то й милька, а як поправлюся, то й дві» [22, с. 264]; «Як обіпрусь об гору, то хоць би вона яка велика була, з міста зверну» [22, с. 232]. Дії казкових помічників-велетнів в українській казці виразно мотивовані і спрямовані на полегшення людського існування, що дає можливість частково віднести їх до розряду культурних героїв. Крутивус стоїть посеред дороги і «всі млини тримає на своїм вусі» [11, с. 404]; «На однім вусі шість вітряків, і на другім шість» [11, с. 242]. Вернигора пересуває гори також не без причини: «...де долина, то він гору туди насуває» [11, с. 243]. Однак попри надзвичайні вміння чудесні помічники поступаються богатиреві не лише фізичною силою, а й моральними якостями. У казці із Наддніпрянщини велетні навіть опиняються у становищі кріпаків: «То я боюся, бо мене мій пан як дожене, то дожене, там мене і вб'є» [11, с. 243].

Таким чином, українська народна казка не позбавлена міфологічних героїв. Однак більшість традиційних для слов'янської уснопоетичної традиції персонажів зазнають на українському ґрунті значної трансформації. Насамперед видозмінюється зовнішність героїв. Втрачають характерні епічні ознаки такі персонажі, як Змій, Кошій та Яга. Національна своєрідність виявляється і в ототожненні казкарями основних міфологічних злотворців із образом чорта чи розбійника. У героях-помічниках втілюються прагнення народу полегшити умови праці, а також віра у можливість керування стихійними силами. Етнокультурної своєрідності богатырям-поміщикам надають насамперед їхні імена.

1. Архів Інституту народознавства НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 512. — 96 арк.
2. Бараг Л.Г. Традиционное и новое в художественной лексике волшебной белорусской сказки / Лев Бараг // О традициях и новаторстве в литературе и устном народном творчестве. — Уфа, 1978. — Вып. 21. — С. 37—41.
3. Бріцина О. Українська народна соціально-побутова казка (Специфіка та функціонування) / Олександра Бріцина; АН УРСР, Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Т. Рильського. — К.: Наукова думка, 1989. — 150 с.
4. Галицькі народні казки (в Берліні пов. Бродського із уст народа списав О. Роздольський. Впоряд. і порівняння додав І. Франко) // Етнографічний збірник: у 40 т. — Львів, 1895. — Т. 1. — VIII + 188 с.: іл.; 1899. — Т. 7. — 9. — 168 с.
5. Грушевський М.С. Історія української літератури: в 6 т., 9 кн. / Михайло Грушевський. — К.: Либідь, 1993. — Т. 1. — 392 с.
6. Давидюк В. Первісна міфологія українського фольклору / Віктор Давидюк. — Луцьк: Вежа, 1997. — 299 с.
7. Дунаєвська Л.Ф. Українська народна казка / Лідія Дунаєвська. — К.: Вища школа, 1989. — 127 с.
8. Дунаєвська Л.Ф. Українська народна проза (легенда, казка): еволюція епічних традицій / Лідія Дунаєвська. — К., 1997. — 382 с.
9. Етнографічні матеріали з Угорської Руси. Т. II: Казки, байки, оповідання про історичні особи, анекдоти / зібрав В. Гнатюк // Етнографічний збірник. — Львів, 1898. — Т. 4. — VIII + 254 с.
10. Записки о Южной Руси / издалъ П. Кулишъ. — СПб.: Въ типографіи А. Якобсона, 1857. — Т. 2. — XIII, [1], 354, [1] с.
11. Казки та оповідання з Поділля: в записях 1850—1860 рр. / упоряд. М. Левченко. — К.: Вид-во АН УРСР, 1928. — Вип. 1—2. — 598 с.

12. Костомаров Н. О книге: «Малорусские народные предания и поверья, свод М. Драгоманова» / Николай Костомаров // Русская старина. — 1877. — № 5. — С. 113—132.
13. Малорусские народные предания и рассказы / свод М. Драгоманова. — К., 1876. — 434 с.
14. Народные русские сказки А.Н. Афанасьева : в 3 т. / подгот. Л.Г. Бараг, Н.В. Новиков ; отв. ред. : Э.В. Померанцева, К.В. Чистов. — М. : Наука, 1984. — Т. 2. — 464 с.
15. Народные южнорусские сказки / издал И. Рудченко. — К. : В типографии Е. Федорова, 1869. — Вып. I. — 219 с. ; 1870. — Вып. II. — 209 с.
16. Новиков Н.В. Образы восточнославянской волшебной сказки / Н.В. Новиков. — Ленинград, 1974. — 254 с.
17. Оповідання Р.Ф. Чмихала / зібрав Володимир Лесевич // Етнографічний збірник. — Львів, 1904. — Т. 14. — IV + 341 с.
18. Потебня А.А. О мифическом значении некоторых обрядов и поверий / Потебня А.А. // Символ и миф в народной культуре / сост., подгот. текстов и коммент. А.Л. Топоркова. — М. : Лабиринт, 2000. — С. 92—329.
19. Пропп В.Я. Исторические корни волшебной сказки / В.Я. Пропп // Пропп В.Я. Морфология «волшебной» сказки. Исторические корни волшебной сказки. (Собрание трудов В.Я. Проппа) / коммент. Е.М. Мелетинского, А.В. Рафаевой ; сост., науч. ред., текстолог. коммент. И.В. Пешкова. — М. : Лабиринт, 1998. — С. 111—437.
20. Сказки, пословицы и т. п., записанные в Екатеринославской и Харьковской губ. И.И. Манжура // Сборник Харьковского историко-филологического общества. — Х., 1890. — Т. 2. — Вып. 2. — 164 с.
21. Таємниця скляної гори. Закарпатські народні казки, зібрані М. Фінцицьким / переклад з угорської та післямова Ю. Шкробинця. — Ужгород : Карпати, 1974.
22. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной императорским Русским географическим обществом. Юго-Западный отдел : материалы и исслед., собранные д. чл. П.П. Чубинским. — СПб., 1878. — Т. 2.: Малорусские сказки. — 688 с.
23. Худаши М. Складні особові назви середини XVII ст. / М. Худаши // Питання історії української мови. — К. : Наукова думка, 1970. — С. 158—175.
24. Bajki (skazki, kazki) ze wsi Jurkowszczyzny (powiatu Zwiąhelskiego gubernii Wołyńskiej) / zebrała Zofia Rokossowska // Materiały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne. — Kraków, 1897. — Т. 2. — S. 14—118.
25. Kolberg O. Pokucie: obraz etnograficzny / Oskar Kolberg. — Kraków, 1889. — Т. 4. — 328 s.
26. Ludowe pieśni, bajki i podania Łurzychan / przeł. i oprac. J. Magnushewski. — Wrocław, 1965. — 286 s.
27. Белова О.В. Этнические стереотипы по данным языка и народной культуры славян (этнолингвистическое исследование) : автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра филол. наук : спец. 10.02.03 «Славянские языки (западные и южные)» [Электронный ресурс] / О.В. Белова. — М., 2006. — Режим доступа до ресурсу: <http://www.ruthenia.ru/folklore/belova10.htm>.

Maryna Demedyuk

ON NATIONAL SELFHOOD OF MYTHOLOGICAL CHARACTERS IN UKRAINIAN FAIRY TALES

The paper has dealt with national selfhood of mythological characters in Ukrainian folk tales. During the course of research-work a claim has been proved that most original feature of Ukrainian tales consists in interchangeability of fabulous negative heroes. In author's view the images of Zmiy, Koshchiiy, Yaha, Okh, Devil have contained distinct national traits with no losses in figural mythological qualities. Discovery has been substantiated as for wonderful assistants' names that represented immanent for Ukrainian language way of word-creating.

Keywords: mythological character, folk tales, wonderful helpers, national specificity.

Марина Демедюк

НАЦИОНАЛЬНОЕ СВОЕОБРАЗИЕ МИФОЛОГИЧЕСКИХ ОБРАЗОВ В УКРАИНСКИХ ВОЛШЕБНЫХ СКАЗКАХ

Рассмотрена национальная специфика мифологических персонажей украинских народных сказок. Доказано, что своеобразной чертой сказок украинцев является взаимозаменяемость отрицательных героев. Выяснено, что образы Змея, Кощея, Яги, Оха, черта, не теряя мифологического наполнения, содержат выразительные национальные характеристики. Утверждается, что имена волшебных помощников представляют присущий украинскому языку способ словообразования.

Ключевые слова: мифологический персонаж, народная сказка, волшебные помощники, национальная специфика.